

duo : Opera mea (ποίηματα) regi sunt!
lingua mea stylus esto scribæ prompti!

3. Pulcher es præ filiis hominum;
effusa est gratia (sermonis) in labiis tuis :
ideo benedixit te Deus in perpetuum.
4. Cinge gladio tuo femur, heros,
ornatu tuo et decore tuo.
5. Et decore tuo (indutus), prospere (curru bellico) vehitor;
propter veritatem, et mansuetudinem, et justitiam;
et doceat te terribilia dextera tua.
6. Sagittæ tuæ acutæ,
populis sub te cadentibus,
in cor hostium regis penetrant.
7. Solum tuum, Deus, est solum sæculi et æternitatis;
sceptrum justitiæ est sceptrum regni tui.
8. Amas justitiam et odio habes improbitatem :
propterea unxit te, o Deus, Deus tuus
oleo lætitiæ præ sociis tuis (regibus).
9. Myrrha, et aloë, et cassia omnia vestimenta tua;
ex palatiis churneis fides (fidium cantus) exhilarant te.
10. Filia regum sunt in charis tuis (inter puellas tuas);
adstat domina dexteræ tuæ oblecta auro Ophiritico.
11. Audi, filia, et vide (qualis sit tua conditio), et inclina aurem tuam (ad mea dicta):
et obliviscere populi tui, et domus patris tui.
12. Et appetat rex pulchritudinem tuam (noli resistere) :
nam dominus tuus is est, et (ideo) adora eum.
13. Et filia Tyri (Tyros urbs) muneribus,
adulantur faciem tuam (te) ditissimi quique populi.
14. Tota magnificæ filia regis in interiore;
ex pannis auro intertextis vestis ejus.
15. Vestibus acupictis (gall. *recamés*) adducitur regi;
virgines post eam, sociæ ejus, adducunt tibi.
16. Adducuntur eum gaudiis et exultatione,
ingrediuntur palatium regis.
17. Patrum tuorum loco sint (vel erunt) filii tui,
constituas illos principes in omni terra.
18. Celebrabo nomen tuum per omnes venturas ætates;
propterea (vel quoniam) populi laudabunt te in semiternum.

NOTE.

Vers. 1. *Shoshannim*, propr. *super liliis*, nomen instrumenti musici formam *lilii* referentis : ita Gesenius
juxta Reinke = *lilia* carmen designat, ad cujus modum et numeros Psalmus noster decacantus erat.
Hengstenberg *lilia* figurate accipit : *super liliis*, i. e. in quibus, de quibus agit Psalmus. *Maschil* 2

vid. Argumentum Psalmi xiv. *Amatarum*; Maurer, *amorum*; Rosenmullerus, *verum dilectarum* (plurali femin. generis significatione neutrali accepto), i. e. jucundum, suave : ita et Aquila vertit, *ἀγαπᾶ ἀποφιλίας, carmen suavitatis*, sicut apud Theocritum, *Idyll. viii, est ἀποφιλίᾳ μέλος, suave carmen*. — Vers. 2. *Bonum*, i. e. nobile et gratum. *Opera*, etc. *c'est un roi que je chante*. — Vers. 3. Quotopere forma dignitas et familiaria in regibus æstimata fuerint apud veteres, notum. Ideo : alii, quia minus recte. — Vers. 4. *Ornatus et decus* sunt insignia regia. Alii : *gladio*, qui est *decus tuum et*, etc. — Vers. 5. *Propter*, ut veritas, mansuetudo, etc. in terris regnent. Alexandrinus *horas* accipit significatione *viam monstrandi* : minus recte. — Vers. 6. *Regis*, pro *uorum*. — Vers. 7. *Deus* : Rationalistæ vertunt *Dei*, seu divinum, i. e. æternum : contra veterum omnium auctoritatem; qui vero o *Deus* retinent, dicunt tum apud Hebræos, tum apud Orientales omnes *deorum* nomine reges appellari. — Vers. 8. *O Deus* : Rationalistæ, *Deus*, in nominativo. *Unxit oleo lætitiæ*, i. e. magna lætitiæ et felicitate affect. Locutio inde desumpta, quod in convivii lætioribus, festisque aliis unguentum adhibebatur. — Vers. 9. *Eburneis* (ἴψ *dens*, deinde *κατ' ἄρξιν* ille dens ex quo fit ebur), quorum conclavia ebore vestita erant : conf. I Reg. xxi, 39; Amas ii, 15; *Odyss. IV, 72, 73*; Horat. *Carm. II, 18, 2*; *Æneid. X, 135* seqq. *Fides* : *mini pro minimis*. Alii : pro *min*, cum *tot* paragon, intellectu *hem*, ex quibus : ita post Alexandrinum Hengstenberg. Alii, *palatii eburneis. itis exhilaraverunt te*, i. e. palatia eburnea tibi edificata sunt in diem nuptiarum tuarum. — Vers. 10. *Domina*, regina, uxor, a concubinis distincta. Regionem *Ophir* auri optimi ditissimam fuisse patet in locis plurimis. — Vers. 13. Complendum est prius membrum ex posteriore, posterius ex priore. Alii, *et, o filia Tyri*, Tyria, sponsa, adulatur tibi, etc. — Vers. 14. *Interiore* regia, pula patris sui, ex qua nunc, comitantibus puellis, in sponsi palatium abducitur : ita Maurer; Rosenmullerus : in sponsi regis cubiculo jam versans. Alii : mente et animo, quam vestibus, pulchrior; sed *phenimah de locis* tantum usurpatur. — Vers. 15. Maurer, *in vitis stragulis variegatis strata adducitur*, etc.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS XLIV.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

In finem, pro iis qui commutabuntur, filius Core ad intellectum, Canticum pro dilecto.

Summa consensione docent omnes expositores latini, greci, hebræi, Psalmum hunc continere laudes Messii et sponsæ ejus Ecclesiæ, ut sit quasi spirituale epithalamium; et hinc argumento titulus satis apte respondet : nam per eos qui commutabuntur, intelligit Propheta fideles populos, qui Ecclesiæ faciunt; dicuntur autem commutandi, quia mutandi erant per justificationem in hoc sæculo, et per resurrectionem in alio; qui enim adorabatur idola, adoraturi erant Deum verum; et qui miseram et mortalem dicebant vitam in terris, acturi erant felix et sempiternam in caelis. Per dilectum intelligunt omnes Christum, de quo non semel Pater coelestis ait, *Mittit eum et vii* : « Hic est Filius meus dilectus, » et quem nemo novit, qui non ardentissime diligit, cum totus sit suscipiens et pulcher, quippe « speculum sine macula, et candor lucis æternæ, » ut legitur Sap. vii. Sensus igitur tituli h. erit : Canticum datum filiis Core, ad intelligenter et sapienter canendum usque in finem, cujus materia est pro iis qui commutabuntur, et pro dilecto, id est pro Ecclesia et pro Christo, pro Sponsa et Sponso. In hebræo legitur, pro filiis, ubi nos habemus, pro iis qui commutabuntur; sed vox hebræica כְּנִינִי כְּנִינִי utrumque significare potest, videlicet *lilia*, et qui commutabuntur, ut S. Hieronymus latet in epist. ad Principem virginem, in qua totum hunc Psalmum diligenter explanat : et satis comode, qui commutandi sunt, lilia dici possunt, cum de Ecclesia, que est multitudo commutandorum, dicat Sponsus in Cant. cap. ii : « Sicut liliam inter spinas, sic amica mea inter filias. »

EXPLICATIO PSALMI.

1. FRUCTAVIT COR MEUM VERBUM BONUM, DICO EGO OPERA MEA REGI.

2. LINGUA MEA CALAMUS SCRIBÆ, VELOCITER SCRIBENTIS.

Hi duo versiculi continent præfationem totius Psalmi, in qua præfatione Propheta docet hunc Psalmum esse meram prophetiam a Spiritu Sancto dictatam, nihilque hic esse ab ingenio suo elaboratum : quævis enim omnis divina Scriptura sit verbum Dei, et a Spiritu Sancto inspirata, tamen multum interest inter proph-

etiam, et historias, vel epistolas : nam in edendis prophetiis sancti scriptores non laborabant cogitando, et discurrendo, et ad memoriam aliquid revocando; sed simpliciter loquebantur, vel scribebant que Deus illis ostendebat : quod de Hieremia testatur Baruch, *litem. xxxvi*, quod videlicet « ita loqueretur, ac si in libro aliquo legeret, quod dicebat. » Sed, cum sacri scriptores scribebant historias, vel epistolas, inspirabat quidem Deus illis scribendi voluntatem, eoque dirigebat, ut recte et sine errore ullo scriberent, sic tamen ut etiam ipsi memoriam ex

rent, et ingenium, ut recordarentur res gestas, et cogitarent rationem et ordinem scribendi : quod de se testatur auctor libri secundi Machabeorum cap. 11. David igitur, cum in Psalmis cantabat historias beneficiorum Dei, vel calamitatum suarum, aut etiam totius populi, memoriam et ingenium exercebat, et non sine proprio labore Psalmos componebat. quamvis a Deo semper excitaretur et dirigereur : cum autem meras prophetias caneret, vel scriberet, ut in hoc Psalmo fecit, nihil suum agnoscebat, nisi simplex lingua, vel manus ministerium. Hoc igitur est quod in hac praefatione dicit, quod ipse idem clarior explicuit in II lib. *Reg.* cap. xxii, cum ait : « Spiritus Domini locutus est per me, et sermo ejus per linguam meam. » Ait igitur : « Eructavit cor meum verbum bonum, » id est, mens mea ex plenitudine et copia illustrationis divinae et caelestium revelationum protulit foras ad aures hominum Psalmum hunc, qui continet verbum bonum, sermonem videlicet gratum et salutarem omnibus. Sed ad majorem explanationem notanda sunt aliqua. *Primo*, usum esse Prophetam vocabulo eructandi, ut ostenderet se non propria voluntate, et propria inventione in hoc Psalmo loqui : ructus enim non emittitur voluntarie, et ex electione, sed velit, nolit homo, ex plenitudine stomachi erumpit. *Secundo*, voluisse etiam Prophetam ostendere, se non omnia quae Deo illustrante, cognovit, in hoc Psalmo expressisse, sed modicum quid ex illa plenitudine protulisse: ructus enim signum esse repletionis, sed est exiguus flatus ab illa repletionem foras erumpens. Multa enim Prophetae vident, quae non licet homini loqui. Unde et Isaias dicebat : « Secretum meum mihi, » *Isai.* xxiv ; et qui revelationes a Deo percipiunt, id ut plurimum fateri solent, se non habere vocabula, quibus eas revelationes ita explicent, ut ipsi eas vident : et fortasse haec de causa Propheta dixit, « verbum bonum eructasse cor suum, » non verba bona in numero multitudinis. *Tertio*, verbum bonum vocari hunc Psalmum, quia non continet prophetiam rerum malarum, vel exitii civitatis, captivitate populi, et similia, quae passim a Prophetis praedici solebant ; sed praedicationem rerum secundarum et felicitum, quae magnae laetitia et voluptatem sint allaturae. *Quarto*, quoniam in his verbis ita descripsisse emanationem hujus verbi ex corde Davidis, ut alluserit ad productionem Verbi aeterni, et voluerit nos quasi manu ducere ad intelligentiam generationis aeternae Verbi divini : vere enim Pater aeternus non eguit auxilio conjugis ad Filium producendum, neque enim ex electione produxit, neque plures filios genuit ; sed ex plenitudine cordis, sive ex perfectissima intelligentia Verbum mentis, et Verbum unicum, idque summe bonum naturaliter produxit, ut proprie dicere poterit : « Eructavit cor meum verbum bonum. » Sequitur : « Dico ego opera mea Regi, »

non desunt, qui ista verba sic exponant : « Dico ego opera mea ; Regi, » id est, confiteor peccata mea Deo ; vel, dico carmina ista de rege ; vel, consero opus meum regi ; vel, alloquor in hoc Psalmo regem : quas expositiones, ut non reprehendo, sic existimo nostram explanationem melius connecti cum verbis praecedentibus et sequentibus ; nostra enim opinio, haec pars secunda primi versiculi reddit rationem, cur David dixerit : « Eructavit cor meum verbum bonum ; » est enim ac si diceret : Ego simpliciter confiteor regi meo, qui est Deus, omnia opera mea ; et non mihi tribuo, quod non est meum ; ideo non dixi : Ego Psalmum istum scripsi, sed : « Eructavit cor meum verbum bonum, » id est, non ex electione mea prodiit, sed ex plenitudine illustrationis tuae. Quod clarissime explicat in sequenti versiculo, cum dicitur : « Lingua mea calamus scribe velociter scribens, » id est, lingua mea protulit hunc Psalmum, sed id fecit, non ut lingua mea, non ut membrum corporis mei, quod ad imperium voluntatis meae moveretur ; sed ut calamus Spiritus Sancti, tanquam scribae velociter scribens. Dicit autem linguam suam esse calamus scribae velociter scribens, et non dicit linguam suam esse linguam spiritus velociter loquentis, quia vult ostendere linguam suam in propheta edenda esse instrumentum separatum, ut revera est calamus ; et non instrumentum conjunctum, ut sunt membra corporis ; vel significare voluit prophetiam hanc non abituram in ventum, ut quae ore pronuntiantur ; sed perpetuo mansuram, ut quae calamo exarantur. Illud autem, *velociter scribens*, significat Spiritum Sanctum non egere tempore ad considerandum quid, et quomodo scribendum sit ; illi enim tarde scribunt, qui inter scribendum cogitant, quam sententiam, et quibus verbis scribere debeant.

3. SPECIOSUS FORMA PRAE FILIIS HOMINUM, DIFFUSA EST GRATIA IN LABIIS TUIS; PROPTEREA BENEDIXIT TE DEUS IN AETERNUM.

Incipit Christum laudare, ac primum a pulchritudine laudat, deinde ad eloquentiam, tum a fortitudine et robore, tertio a virtutibus animi, postremo a divina et regia dignitate, et potestate, quibus addit etiam exteriora, videlicet vestimentorum et palatii nobilitatem. Incipit autem a pulchritudine, vel quia describit Sponsam, et in Sponso pulchritudo potissimum desideratur : vel quia progreditur a minoribus ad majora, et pulchritudo eloquentiae cedit, eloquentia robori, robor virtutibus, virtutes divinitati. Ait igitur : « Speciosus forma praefiliis hominum. » Videtur abrupta sententia, et obscura, cum non addiderit quis sit iste speciosus ; sed, ut supra notavimus, ideo dictum est : « Eructavit cor meum verbum bonum, » id est, ex plenitudine contemplationis aliquid foras emanavit, non omnia

Sensus igitur est : Non mirum est si tu, Christe, dilectus dicaris, « nam speciosus forma es praefiliis hominum » dicit autem, « praefiliis hominum, » et non addit praefiliis angelis, quoniam Deus Verbum non angelus, sed homo factus est, ac si dicat : Tu dilecte, homo es, sed speciosus forma supra homines. Et vere Christus supra homines formosus est : nam si respicias divinitatem, infinita pulchritudine praeditum videbis ; si respicias spirituales animae pulchritudinem, speciosus Christus est praefiliis spiritibus creatis ; si respicias splendorem corporis ejus glorificati, pulchrior sole est, et pulchritudinem ejus sol et luna mirantur. Sequitur : « Diffusa est gratia in labiis tuis, » quibus verbis laudat eundem Christum a gratia sermonis ; quae mirum in modum pulchritudinem ipsam commendat. Dicitur autem, « diffusa gratia in labiis, » ut ostendatur permanens et naturalis fuisse Christo gratia sermonis, non acquisita per studium, aut exercitationem. In Evangelis legitur *Luc. iv* : « Mirabantur in verbis gratiae quae procedebant de ore ipsius. » *Et Joan. vi* : « Nunquam sic loquutus est homo sicut hic homo. » *Experti* sunt S. Petrus, S. Andreas, S. Jacobus, S. Joannes, S. Philippus, sed praecipue S. Mattheus vim verborum ejus, et energiam in sermone ejus latentem, qui ad simplicem vocacionem subito efficacissimum tracti et persuasi, relicti omnibus, secuti sunt eum. Sed mirabiles est, quod voci ejus venti, et mare, et ipsae felices ac denique mortui obediebant : quamquam nec mirabile videri debet, si Verbum substantiale et divinum, per carum assumptam verba gratiae efficacissima et suavissima loqueretur. Sequitur : « Propterea benedixit te Deus in aeternum. » Possunt haec duplicem sensum facere, et utrumque rectum : potest enim accipi illud, propterea, pro quia, sive, propterea quod, ut sensus sit : « Speciosus es praefiliis hominum, et diffusa est gratia in labiis tuis, » propterea quod « benedixit te Deus in aeternum, » ut benedictio Dei aeterna sit causa tantae pulchritudinis et tantae gratiae. Significatur autem per benedictionem hoc loco gratia unionis hypostaticae, quae in aeternum duratura est ; inde enim tanquam ex fonte manaverunt omnia dona, quae in Christi humanitatem copiosissime fusa sunt. Sed potest etiam, ut Chrysostomus et alii exponunt, simpliciter accipi, propterea, pro particula significante effectum, ut sensus sit : « Quia speciosus es praefiliis hominum, et diffusa est gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in aeternum, » id est, quia amabilis et graciosus es praefiliis, ideo te Deus praefiliis omnibus dilexit, et benedixit in aeternum. Ex quibus verbis non debet colligi Christum non fuisse amatum, et benedictum a Patre, antequam appareret ejus pulchritudo, et gratia sermonis ; sed haec fuisse meritum, sive titulum novum amoris : quomodo dicit ipse Christus *Joan. x* :

« Propterea diligit me Pater, quia ego pono animam meam, ut iterum sumam eam. » *Et Apostolus Philipp. ii* : « Illuminavit semetipsum usque ad mortem, mortem autem crucis : propter quod, et Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen, quod est super omne nomen. » Videtur tamen prior expositio anteponenda.

4. ACCINGERE GLADIO TEO SUPER FENUR TUUM, POTENTISSIME.

Transit a laude pulchritudinis et facultiae ad laudem fortitudinis militaris, et poetico more non simpliciter narrat, sed per modum praecantis, sive invitantis dicit : « Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime, » id est : Eia, dilecte Deo, qui non solum speciosissimus et gratiosissimus, sed etiam potentissimus et robustissimus es, accingere armis tuis, et veni, libera populum tuum. Quae sint autem arma ejus, explicat in sequenti versiculo, dicens :

5. SPECIE TUA ET PULCHRITUDINE TUA INTEN PROSPERE PROCEDE, ET REGNA.

Verba illa : « Specie tua et pulchritudine tua, » conjungi possunt cum praecedentibus, ut sit sensus : « Accingere gladio tuo, potentissime, specie tua et pulchritudine tua. » Possunt etiam conjungi cum sequentibus, ut sensus sit : « Specie tua et pulchritudine tua intende, prospere procede, et regna ; » sed utroque modo significatur arma Christi esse speciem et pulchritudinem ipsius. Quod ut intelligatur considerandum est, pulchritudinem veram et summam, ut Augustinus loquitur, esse pulchritudinem spiritualem, quae nunquam marcescit, et quae placet oculis, non hominum solum, sed etiam angelorum, et ipsius Dei, qui falli non possunt. Potest autem pulchritudo spiritualis cognosci ex pulchritudine corporali. Sicut enim corporum pulchritudo consistit in proportione membrorum et suavitate coloris, ita pulchritudo spiritualis consistit in justitia, quae est proportio quaedam ; et sapientia, quae splendet instar lucis, vel potius, ut Sapiens loquitur *Sap. cap. vii* : « Luci comparata invenitur prior. » Illa igitur est anima pulcherrima, quae habet in voluntate justitiam, in intellectu sapientiam. Haec autem duo, et pulchram reddunt animam, ac per hoc amabilem Deo, et simul arma sunt potentissima, quibus Christus diabolum superavit : pugnavit enim cum diabolo Christus, non sua omnipotentia, ut poterat, sed sapientia et justitia ; sapientia vincens astutiam, et justitia vincens malitiam. Diabolus enim astutia sua primum hominem impulit, ut per inobedientiam Deum irritaret, et Deo quidem honorem, sibi autem, et toti humano generi vitam beatam detraheret ; cum hac aulem astutia, malitia, sive invidia conjuncta fuit ; id enim fecit diabolus, quia torquebatur invidia, quod homo ad caelum aliquando ascensus videretur, unde

ipse deciderat; sed Christi sapientia vicit astutiam, quoniam per obedientiam suam in natura humana Deo exhibuit, reddidit honorem Deo multo majorem, quam per inobedientiam Adami amiserat; et simul per eandem obedientiam exaltavit genus humanum ad gloriam multo sublimiorem, quam ea futura esset, ex qua exciderat: Christus preterea charitate sua, quæ est vera, et perfecta iustitia, vicit invidiam et malitiam diaboli: quoniam inimicos dilexit, et in ipsa cruce pro persecutoribus oravit, et pati ac mori voluit, ut inimicos suos Deo reconciliaret, et ex inimicis amicos et fratres, et coheredes suos efficeret. Hoc est igitur quod nunc dicit: « Specie tua et pulchritudine tua, » id est, decore tuo, qui in specie sapientiæ et pulchritudine iustitiæ consistit, quasi gladio et arcu accinctus, et instructus « intendere, prospere procedere, et regna, » id est, dirige eursum tuum ad prælium contra diabolium, prosperare in prælio, et devicto ac debellato Principe huius mundi, acquire tibi regnum, ut tu deinceps in cordibus hominum per fidem et charitatem regnes. Per verbum *intende*, S. Joannes Chrysostomus exponit, *intende sagittas*, quæ expositio probabilis est, quia paulo post dicitur, « sagittæ tuæ acutæ. » Illud est certum ex textu originali, per *intende* non posse recte exponi *intende*, vel *considera*; sed solum, *intende sagittas*, aut *intende*, seu *dirige iter*. Quod attinet ad verba, ex hebræo S. Hieronymus sic reddit, *gloria tua et decore tuo prospere ascende*. Sed Septuaginta Interpretes aliter acceperunt, vel aliter legerunt easdem voces hebraicas, iisdem litteris servatis. Ubi enim Hebræi repetunt, *decore tuo*, quia legunt ודורך *vahadareca*, Septuaginta legerunt, *vahadree*, quod significat, et *intende*, sive *dirige*, a voce דרך *darac*. Et vocem צלח *tselach*, quam S. Hieronymus accepit pro adverbio, et reddidit *prospere*, Septuaginta acceperunt pro verbo imperativi modi, et verterunt, *prospere procede*, sive *prospere*. Et vere vox illa utroque modo accipi potest. Denique vocem רבב *recab*, quam S. Hieronymus recte vertit, *ascende*, Septuaginta verterunt *regna*, quia sensum postea respexerunt, quam verbum: nam per ascensionem, regnum interpretati sunt. Postest etiam eadem vox hebraica, et magis adhuc proprie significare, *sede in curru*, vel *in equo*, quæ ad regnum referri possunt. Nam, cum reges inaugurabantur, equum regium vel mulam regiam equitabant, ut colligitur ex primo capite libri tertii *Regum*; et, sedere in curru triumphali, proprium est regum, et quæ hostes prælio vicerunt.

6. PROPTER VERITATEM, ET MANSUETUDINEM, ET JUSTITIAM, ET DEDUCET TE MIRABILITER DEXTERA TUA.

Explicat rationem cur Christus merito regnare debeat, quia videlicet habet virtutes regias: ac si diceret: « Prospere procede, et regna, propter veritatem, et mansuetudinem, et iustitiam, » id

est, quia non desunt tibi regie virtutes. Hebræus codex clarius explicat hunc locum, ut possit esse vice commentarii; sic enim habet, *propter verum veritatis et mansuetudinem iustitiam*. Ex quibus verbis docemus duo esse necessaria regi, ut sit verax, sive fidelis in verbis suis, et justus in operibus suis: quod etiam de Deo summo rege dicitur in *Psalm. cxlv*: « Fidelis Deus in omnibus verbis suis, et sanctus in omnibus operibus suis. » Sed quia iustitia iudicis debet habere anexam asperitatem, quæ est quasi nævus iustitiæ, ideo Christi iustitiæ, quæ perfectissima est, adjungitur mansuetudo. Est enim Christus mansuete justus, id est, iustissime iudicat, sed sine morositate, sine asperitate, sine arrogantia; sed non absterret, sed conciliat sibi subditos. Sic igitur verba nostræ editionis explicanda sunt: « regna propter veritatem, » quam in verbis et promissis tuis semper observas, « et mansuetudinem, et iustitiam, » id est, propter mansuetudinem, quam iustitiæ semper admisces. « Et deducet te mirabiliter dextera tua, » id est, et cum his virtutibus regnans, mirabiles progressus regni tui videbis, neque egebis auxilio aliorum; sed ipsa dextera tua, virtus, et potentia tua per se sufficet, ut mirabiliter te deducat, et progredi faciat in regno amplificando, donec ponas omnes inimicos tuos sub scabellum pedum tuorum. In hebræo legitur paulo aliter quoad verba, sed sensus est idem; sic enim S. Hieronymus vertit: *Et decubit te terribilitas dextera tua*, id est, dextera tua vincens, ac sternens hostes docebit te, id est, ostendet tibi, ac cernere te faciet terribiles eventus, strages videlicet inimicorum tuorum.

7. SAGITTE TUE ACUTE (POPULI SUB TE CADENT) IN CORDA INIMICORUM REGIS.

Explicat modum, quo dextera regis Christi deductura sit ipsum in amplificando imperio, dicens: Id fiet, quia *sagittæ*, quas jaculeris dextera tua, *acutissime sunt*, et ideo penetrabunt *inimicorum tuorum corda*, et *populi*, ipsi inimici *sub te cadent*, et tunc subicietur potestati. Nominæ sagittarum intelliguntur verba Dei, sive prædicatio verbi Dei: hoc enim est generale instrumentum, quo Christus utitur ad regnum suum propagandum; hinc enim ipse dicit in *Psalm. ii*: « Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus, predicans præceptum ejus. » Dicitur autem verbum Dei et gladius, et sagitta, et malleus, et similia, quia cum omnibus his armis similitudinem habet. Dicitur autem sagitta acuta, quia magnam habet efficaciam penetrandi corda, et multo majorem, quam habet humana cujusvis magni oratoris eloquentia. « Iustus est enim, ut Apostolus ait *ad Heb. iv*, sermo Dei et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti. » Illud autem, *populi sub te cadent*, per parenthesis legendum est; et dicuntur populi sagittis vulnerati cadere sub isto Rege,

qua non vulnerantur, ut omnino extinguantur, sed ut moriantur peccato, et vivant iustitiæ, et eo modo subiecti regi Christo remaneant, eique serviant, cui servire regnare est. Illud denique, *in corda inimicorum regis*, in hebræo et græco codice, et in multis latinis manuscriptis, legitur, *in corde*, non *in corda*: sed parum refert utrum legatur *in corde*, vel *in corda*; nam et verum est sagittas verbi Dei penetrare corda peccatorum, et verum est easdem sagittas semel in corde infixas ibidem herere, et vulnus amoris alere et conservare, et eo modo ex inimicis et peccatoribus, amicos et sanctos facere. In græcis codicibus legitur, *sagittæ tuæ acutæ, potentissime*: sed illud, *potentissime*, non habetur in hebræo. Ex quo intelligimus auctorem latinæ Vulgatæ editionis codicem græcum emendatorem habuisse, quam sint isti qui nunc circumferuntur; vel certe animadvertisse, illam vocem non esse a Septuaginta Interpretibus in textu positam; sed aliunde irrepisse.

8. SEDES TUA, DEUS, IN SÆCULUM SÆCULI: VIRGA DIRECTIONIS, VIRGA REGNI TUI.

Venit tandem ad supremam dignitatem Messie, et apertissime vocat eum Deum, et sedem regni ejus æternam esse dicit; quem locum S. Paulus *ad Heb. i* adduxit ad probandum Christum tanto esse angelis majorem, quanto major est dominus servis, et Deus rebus creatis. Ait igitur: « Sedes tua, » « Christe « Deus, » non temporalis erit, nisi fuit Davidis et Salomonis; sed manebit « in seculum seculi. Et virga regni tui, » id est, sceptrum tuum, erit semper rectissimum atque iustissimum: phrasis enim hebraica est, *virga directionis*, pro *virga rectissima*; sicut etiam, *Deus scientiarum*, pro *Deo scientissimo*.

9. DILEXISTI JUSTITIAM, ET ODISTI INIQUITATEM; PROPTEREA UNXIT TE, DEUS, DEUS TUUS OLEO LETITIE PRÆ CONSORTIIBUS TUIS.

Hunc etiam locum dupliciter possumus intelligere, ut illum versiculi tertii, *propterea benedixit te Deus in æternum*. Nam illud, *propterea*, potest significare effectum, ut sensus sit, quia « dilexisti iustitiam, et odisti iniquitatem, » obediendo usque ad mortem, et mortem crucis, « propterea Deus unxit te oleo lætitiæ, » id est, glorificavit te, « et exaltavit ad dextera suam, et dedit tibi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine tuo omne genu flectatur, cælestium, terrestrium et infernorum, » *ad Philip. ii*. Quæ gloriatio recte dicitur « unctio lætitiæ, » quia per eam finem accepit omnis dolor. Recte etiam dicitur « præ consortibus tuis, » quoniam etiam angelique glorificati sint, et homines glorificandi sint, tamen nemo exaltatus, vel exaltandus est ad dexteram Patris, et nemo accepit, vel accepturus est nomen super omne nomen, uno

Christo excepto, qui est caput hominum et angelorum, et est simul Deus et homo. Sed rursus illud, *propterea*, significare potest causam, et positum esse pro *quia*, sive *propterea quod*, ut sensus sit: « dilexisti iustitiam, et odisti iniquitatem, » *propterea quod* Deus unxit te oleo gratiæ, « spiritualis præ consortibus tuis, quia videlicet unxit te gratia unctiois hypostaticæ, et inde factum est ut in te spiritus sine mensura effunderetur, cæteri autem omnes de plenitudine tua mensuram spiritus acceperunt; quam expositionem sequitur S. Augustinus, et videtur eam sequi S. Basilium, qui hunc locum exponens, dicit Christo fuisse naturalem dilectionem iustitiæ, et aversionem ab iniquitate, quoniam illam habuit a nativitate, sive potius a conceptione, et a principio interno: cæteras autem exercitio et labore virtutes acquirere. Observat autem S. Augustinus adversus Hebræos et hereticos negantes Christi divinitatem, in illa repetitione, *Deus, Deus tuus*, priorem vocem esse casum vocativi, posteriori nominativi, quomodo etiam hunc locum intelligendum esse docet S. Hieronymus in epist. *ad Principiam*. Itaque sensus est: Unxit te, o Christe Deus, Deus Pater tuus oleo lætitiæ; et affirmat idem Augustinus clarissime apparere in textu græco, proinde existimandum est in textibus græcis, quos nunc habet us, incuria librariorum mutatum esse omegam in omicronem. Cum autem dicitur Deus Deum unctis, non intelligimus Deum ratione divinitatis unctum, sed ratione humanitatis; unxit enim Deus Pater Deum Filium, quia Deus Filius homo factus est, et ratione humanitatis gratiam unctiois accepit, ipse tamen Deus Filius unctus dicitur, quia ille homo, qui unctus est, Filius Dei, et Deus est.

10. MYRRHA, ET GUTTA, ET CASIA A VESTIMENTIS TUIS, A DOMIBUS EBURNEIS: ET QUIBUS DIBENCTAVERUNT TE FILIÆ REGUM IN HONORE TUO.

Hic versiculus obscurissimus est: explicemus igitur primum vocabula, deinde sententiam. Myrrha succus est notus, amarus, et odoratus; gutta nomen est genericum, sed in græco habetur *σάκχα*, quæ apud Basilium in explicatione huius loci, est gutta distillata ex myrrha, ita ut sit quasi dos myrrhæ, id est, pars subtilissima myrrhæ. Sed non videtur versiculus Prophetam dicere voluisse: « Myrrha, et gutta » myrrhæ subtilissima; in hebræo est, מיררין *ahaloth*, quam *aloe* latine dicimus. Est autem aloë succus item amarus et odoratus, sed specie distinctus a myrrha; unde in Evangelio legitur ad Christi sepulchrum emisse « Nicodemum myrrhæ et aloës quasi libras centum. » Quod igitur noster Interpres dicit, « guttam, » intelligere debemus guttam esse aloës, ut S. Hieronymus scribit in Epist. *ad Principiam*; vel myrrhæ distillatæ, ut S. Basilium in Commentario docet. Casia denique frutex est,

unde cortex odoratus desumitur, et inter aromata numeratur, quemadmodum et cinnamomum. Per domos eburneas, intelliguntur palatia, sive templa sumptuosa, quorum parietes tecti sunt ebone; nam in hebraeo non est בית בבית, quod proprie domum significat, sed בית בבית, quod palatium, basilicam et templum significat. Nomen etiam graecum βασιλειον magna palatia significat, ut dicit S. Basilius. Itaque improbabile est, quod aliqui volunt, domos eburneas esse cellas aromatum, et magis improbabile, quod alii volunt, esse thecas, sive arca, in quibus vestimenta, vel aromata conservantur. At, inquit, thecae fiunt ex ebone, non autem palatia: verum est, sed non dicuntur hoc loco domos eburneas, quasi tote sint ex ebone, sed quod tectae sint ebone: quomodo domus Neronis dicebatur domus aurea, et porta Constantinopolis porta aurea, quod essent deaurate, vel auri laminis cooperte, non quod tote essent aureae; et sic intelligimus illud III Reg. XIII: « Domus eburnea, quam edificavit Achab. » Et Amos III: « Peribunt domus eburneae. » S. Gregorius lib. XXXV *Moralium*, cap. XIII, legit a gradibus eburneis; sed id natum esse ex ambiguitate vocabuli, colligitur ex S. Hieronymo in epist. ad Principium. Scribit enim vocem graecam βασιλειον ambiguum esse, et significare posse gradibus, et palatium, sive domibus, inde aliquos Latinorum hac ambiguitate acceptos vertisse, a gradibus eburneis; sed quia hoc nihil significat. credibile est mutatum fuisse et scriptum, a gradibus eburneis. Per filias regum, intelligi possunt multitudines variorum regnorum. Scriptura enim passim vocat filiam Hierusalem, filiam Babylonis, filiam Assyriorum, filiam Tyri, pro multitudine populi illarum civitatum, vel gentium. Possunt etiam intelligi, ut verba sonant, filiae principum, per quas figurate significantur animae excelsae, ut dicit S. Basilius; totus enim hic sermo figuratus est, his expositis, ut ad sensum veniamus, pro aromata intelligimus virtutes sive dona Spiritus Sancti, quae spirituales odorem spirant; et quia paulo ante dixerat Propheta Christo: « Unxit te, Deus tuus, » recte subiungit nunc: « Myrrha et gutta, et casia, » explicans odores aromaticos, qui ex illa unctione emanarunt: de quo odore B. Paulus loquitur, cum ait II Cor. II: « Christi bonus odor sumus. » Et quoniam in passione sua Christus praecipue spiravit odores maximos virtutum, praecipue fortis patientiae, humilis obedientiae, et ardentis charitatis, ideo nominavit myrrham amarum, quae convenit patientiae; aloem quodque similiter amarum et odoratum, qui convenit humilitati et obedientiae, de qua B. Paulus: « Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, » Philipp. II; denique, casiam calidam odoratam, quae convenit ardentissima charitativa etiam pro crucifixoribus oravit, Luc. Haec autem aromata manabant a vestimentis

et domibus eburneis Christi. « Myrrha, inquit, casia a vestimentis tuis, a domibus eburneis, supple, manant, vel manabant. Per vestimenta intelligitur humanitas Christi, quae quasi veste, aut velo divinitatem tegebat; per domos eburneas, intelligitur eadem humanitas, quae erat quasi templum sive palatium candidissimum ob puritatem, in quo divinitas habitabat. Neque mirum videri debet, si res eadem, vestis et domus dicatur: nam et Apostolus II Corinth. V, haec duo simul conjungit, cum sic loquitur: « Scimus, quoniam si terre-tris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod aedificationem ex Deo habemus domum non manufactam, aeternam in caelis; nam et in hoc ingemiscimus, habitationem nostram, quae de caelo est, superindui cupientes, si tamen vestiti, et non nudi inveniamur; nam qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus gravati, eo quod nolumus expoliari, sed supervestiri; ut absorbeat quod mortale est a gloria. » Ubi vides corpus mortale dici domum et tabernaculum, et simul vestimentum, quo nollemus expoliari, sed supervestiri; et similiter domum caelestem dici vestem et habitationem. Sic igitur Christi humanitas, unde suavissimi odores virtutum spirabant, vestimentum dici potest, et domus eburnea, nisi quis velit vestimentum referri ad animam, domum eburneam ad corpus quod ipse Christus Joan. II, templum vocavit, cum ait: « Solvite templum hoc, et ego in triduo reaedificabo illud. » Neque movere debet, quod in numero multitudinis dicat Propheta, « a domibus eburneis: » nam domus magna est una et multe propter multitudinem cubiculorum, et cellarum; unde etiam de domo una dicimus in numero multitudinis, oves nostra. Sequitur: « Ex quibus delectaverunt te filiae regum in honore tuo, » id est, ex quibus aromatibus, quae a vestimentis et domibus eburneis humanitatis tuae spirant « filiae regum, » sive animae regiae et excelsae, sive multitudines populorum ex variis regnis, « delectaverunt te, » dum currunt in odorem unguentorum tuorum. Valde enim delectatur Christus, cum videt multitudines Sanctorum ex- itatas, et tractas ab odore suo, currere post eum odorem. Et vere qui spirituali sensu odoratus sentire incipit suavissimum odorem, qui spirat ex patientia, humilitate, charitate Christi, non potest non currere post eum, et quaelibet tormenta pati potius, quam se ab illo separari patiatur; dicit enim cum Apostolo: « Quis nos separabit a charitate Christi? » Rom. VIII. Sed ideo potissimum Christum delectant filiae regum currentes post odorem unguentorum ipsius, quia id faciunt in honore ejus, id est, ex pura intentione glorificandi Deum. Martyres enim passione sua currentes post Christum, Deum valde glorificabant; unde dicit Joannes, cap. XXI, de passione S. Petri a Christo illi predicta: « Significans, inquit, quia morte clarificaturus esset Deum. »

11. ASTITIT REGINA A DEXTRIS TUIS IN VESTITU DEAU-RATO, CIRCUMDATA VARIETATE.

Prophe-tavit hactenus David de sponso: nunc de sponsa prophetae aggre-ditur; per sponsam autem intelligunt omnes fere expositores Ecclesiam, quoniam Apostolus ad Ephes. V, apertissime docet, Ecclesiam sponsam Christi esse. Hic igitur est principalis sensus, ut per sponsam intelligatur Ecclesia: sed possunt etiam haec omnia, quae dicuntur de sponsa, accommodari unicuique animae perfecte, et potissimum B. Virgini Mariae, quae, licet mater Christi sit secundum carnem, tamen est etiam sponsa secundum spiritum, et inter membra Ecclesiae primum locum tenet. Itaque non sine ratione hic Psalmus canitur in Festis B. Virginis et altarum etiam virginum; nec sine ratione de singulis dicitur: « Veni, sponsa Christi. » Ait igitur David Christum alloquens: « Astitit Regina a dextris tuis, » id est, assistet sponsa tua quae Regina etiam est, cum sit sponsa tua, qui Rex es, « a dextris tuis, » id est, proxima tibi, et in loco summi honoris infra regalem thronum: assistet autem « in vestitu deaurato, circumdata varietate, » id est, in veste pretiosa, qualis deest Ecclesiae. Sed verba singula consideranda sunt. Astitit ponitur pro assistet, a more prophetico qui vident futura, quasi jam facta sint. Praeterea notat Chrysostomus non dici sedit, sed astitit, quia sedere convenit aequali, et ideo filius sedet ad dexteram Patris, ut aequalis; Ecclesia autem, ut inferior, astitit cum caelestibus potestatibus, quae assistere dicuntur coram Deo. Verbum hebraicum אָסִיבָהּ asibah, proprie significat stetit, et denotat firmitatem, quasi dicit Propheta: Sponsa tua firmiter tibi adhesit, et ita constantia et confirmata est, ut nullum sit ei periculum repudii. Regina in hebraeo est שֶׁבַע she-gal, quod uxorem et concubinam significat, inde natae sunt variae interpretationes; nam alii vertunt: Astitit uxor, alii, astitit concubina; sed Septuaginta Interpretes, ut explicarent eam vocem esse intelligendam de vera conjugio, non de concubinis, vertere maluerunt reginam; neque enim concubinae regum, sed solae legitime conjuges appellantur reginae. « A dextris tuis: » haec voces non significant sponsam ita esse a dextris sponsi, ut sponsus intelligatur esse a sinistris, sed sponsum collocant in medio et solio altiore, a dextris ejus reginam, a sinistris autem alios principes. Et fortasse voluit Spiritus Sanctus per has voces significare incredibilem dignitatem Ecclesiae, quae non solum admittitur ad regnum caelorum, ut assistat cum angelis ante thronum Dei, sed etiam praecedat angelos, ita ut ipsa Ecclesia ex hominibus sit a dextris, ceteris autem angelorum a sinistris. Nam etiam intermixti sint homines sancti angelis sanctis, ut unam civitatem faciant: tamen multi sancti homines multos angelos in regno caelorum praecedunt; et est in Ecclesia ho-

minum beata Virgo, quae omnes angelos praecedit; et caput hominum et angelorum Christus est, qui non angelus, sed homo est. Hinc autem recte monet S. Joannes Chrysostomus ut cogitent homines, quam ingrati sint tanta Dei benevolentiae, quando peccant; Deus enim genus humanum, et praecipue Ecclesiam ex gentilitate et idololatria assumptam, ex profundo peccatorum, et vere ex luto faecis, exaltavit ad summam dignitatem, ut cum angelis in regno caelorum assistat, et sponsae Dei nomen obtineat. Idque totum ex sola charitate sponsi caelestis, qui dilexit eam, et tradidit semetipsum pro ea, ut eam sanctificare, et mundaret, et exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, neque rugam, » ut scribit Apostolus ad Ephes. V. « In vestitu deaurato circumdata varietate; » per his omnibus verbis non sunt in textu hebraico, nisi haec duo verba, בְּכֵתָם אֹפִיר, id est, in auro de ophir, quae verba S. Hieronymus vertit, in diadema aureo, alii aliis modis. Sed Septuaginta Interpretes explicare voluerunt quid includeretur in illa generali voce hebraica, et recte dixerunt significari vestem pretiosam, et omnia alia ornamenta sponsae quae pro varietate membrorum varia sunt, ut diadema, monile, cingulum, calcei, et similia; quae explicatio desumpta videtur ex eo, quod paulo infra dicitur: « In finibus aureis circumamicta varietatibus. » Quid autem haec significant spiritualiter, Patres non uno modo exponunt; S. Augustinus per aurum intelligit sapientiam; per vestem, doctrinam; per varietatem, linguas varias, quibus haec eadem doctrina ecclesiastica praedicatur. S. Basilius intelligit quidem per vestem auream doctrinam ecclesiasticam; sed per varietatem, varia dogmata moralia, naturalia, theoriae, practica, etc. S. Hieronymus et S. Chrysostomus intelligunt per vestem auream gratiam justificationis, per varietatem varias virtutes, fidem, spem, dilectionem, humilitatem, et alias. Quae explicatio confirmari potest ex cap. XIX Apoc., ubi dicitur « Sponsa ornata byssino splendenti et candido; » et exponens S. Joannes dicit: « Byssinum enim justificationes sunt sanctorum. » Posset addi, non solum varietatem ornamentorum sponsae consistere in variis virtutibus, quae singulis necessariae sunt, sed etiam in variis donis, quae pro varietate membrorum Ecclesiae possident: alia enim sunt dona Apostolorum, alia Martyrum, alia Virginum, alia Doctorum, alia Confessorum, et alia aliorum.

12. AUDI, FILIA, ET VIDE, ET INCLINA AUREM TUAM; ET OBLIVISCERE POPULUM TUUM ET DOMUM PATRIS TUI.

Alloquitur nunc ipsam Ecclesiam, eamque fideliter et pie monet. Vocat autem filiam, vel quia loquitur in persona Dei Patris, ut S. Hieronymus dicit, vel quia loquitur ut unus ex Patribus Ecclesiae, ut dicit S. Augustinus. Sed quando sponsa

intelligitur B. Maria Virgo, tunc omnino proprie, filiam vocat David, quia ex ejus carne propagata est. « Audi, filia, » inquit, id est, audi vocem sponsi tui, « et vide, » id est, considera diligenter quæ audis, « et inclina aurem tuam, » id est, humiliter obediens præceptis ejus, « et obliviscere populum tuum, et domum patris tui, » id est, ut facilius sponso servias, obliviscere mundum, et quæ in mundo sunt: nam ex mundo electa est Ecclesia, et ex mundo exivit; et quamvis adhuc in mundo sit, tamen de mundo esse non debet, sicut et sponsus de mundo non est: mundus autem recte dicitur populus eorum, qui diligunt mundana bona, et idem mundus est domus patris nostri veteris Adami, qui de paradiso ejectus fuit in hunc mundum; nisi magis placeat, per patrem intelligi diabolum, qui est pater omnium iniquorum, iuxta illud *Jocn. viii*: « Vos ex patre diabolo estis. » Et certe, qui cogitabant quæ supra diximus de ineffabili amore Sponsi, qui tradidit semetipsum, ut nos de profundo lacu erueret, et in summum cælum transferret, et faceret nos gloriosam sponsam suam, non difficulter amorem suum a mundo abstrahent, ut lotum in sponsum transferant. Vox autem illa, *obliviscere*, magnam emphasim habet: significat enim radicatus a mundo amorem abstrahendum, ut non solum a desiderio et cogitatione, sed etiam a memoria omnium recedat, ac si nunquam fuisset.

13. ET CONSPICIT REX DECOREM TUUM: QUONIAM IPSE EST DOMINUS DEUS TUUS, ET ADORABUNT EUM.

Reddit rationem, cur debeat Sponsa oblivisci populum suum et domum patris sui, ut tota sit amori et obedientiæ Sponsi cælestis intenta: quia videlicet sic fiet, ut rex concipiat pulchritudinem illius videre, et apud se habere. Et quoniam vera sponsæ pulchritudo interior est, ut paulo infra clarius explicatur, ubi dicitur: « Omnis pulchritudo filiæ Regis ab intus, » et in virtutibus consistit, ac præcipue in obedientia mandatorum ejus, sive in charitate, a qua dependent omnia mandata; ideo addit: « Quoniam ipse est Dominus Deus tuus, » id est, ideo diligit pulchritudinem tuam, quæ in obedientia ipsius posita est, « quoniam ipse est Dominus Deus tuus. » Nihil enim magis requirit a servis dominus, neque Deus a creaturis, quam obedientiam. Et ut intelligamus hunc sponsum esse Dominum absolute, et Deum verum, addit: « Et adorabunt eum, » id est, sponsus tuus non est talis, ut cum eo prætereundum possis equalitatem, sed est quidem sponsus tuus per gratiam, sed Dominus tuus, et omnium creaturatum per naturam, et illi ab omnibus debetur adoratio. In hebraico textu non habetur *Deus*, sed solum *Dominus*, ubi nos habemus: « Quoniam ipse est Dominus Deus tuus. » Sed non solum Septuaginta, verum etiam S. Hieronymus,

verterant, *Dominus Deus tuus*; et ex adoratione illi debita colligitur, eum esse non Dominum tantum, sed etiam Deum, id est, non dominum qualemcumque, sed supremum Dominum. In eodem hebraico textu, ut etiam in græco, habetur, et *adorabis eum*; sed in sensu non est discrepantia: Deum enim adorare debent omnes creature, proinde ipsa etiam sponsa debet adorare; neque lectio ista, *adorabunt eum*, recens est: nam invenitur apud S. Augustinum, S. Basilium, S. Chrysostomum, et alios; imo S. Hieronymus in epist. ad *Principiam* dicit Septuaginta vertisse, *adorabunt eum*. Proinde lectio græca, que nunc habet, *adorabis eum*, non est editione Septuaginta interpretum, vel corrupta est. Et quia, ut sæpe diximus, Septuaginta Interpretes habuerunt optimos cœdices hebraicos, credendum est lectionem hebraicam ab eo tempore librorum errore fuisse mutatam, quod facile fieri potuit, cum voces hebraicæ, *adorabunt*, et *adorabis*, non differant, nisi in ultima littera, *iod* et *you* videlicet, que facile variari potuit propter summam inter eas similitudinem.

14. ET FILLE TYRI IN MUNERIBUS VULTUM TUUM DEPREGABUNTUR, OMNES DIVITES PLEBIS.

Quia dixerat: « Et adorabunt eum, » Sponsum videlicet, addit ipsam etiam Sponsam, ut Regnam, muneribus et supplicationibus honorandam. Et filiæ Tyri, inquit, in muneribus vultum tuum deprecabuntur, id est, et filiæ gentium, inimicorum antea Sponsi tui, subijcitur imperio ejus, et venient ad te, ac faciem tuam deprecabuntur, non solum precibus verborum, sed etiam donis et muneribus. « Omnes divites plebis, » id est, quod dixit de filiabus Tyri, intellige potissimum de potentioribus, quales in primis divites esse solent. Hoc etiam loco singula fere verba explicationem propriam desiderant. Et *filiæ* in hebraeo est *בנות* *ubath*, et *filiæ*, et sic legunt SS. Basilium et Chrysostomum, et græcus codex nunc ita habet; sed tamen S. Hieronymus et Augustinus in Commentario legunt: *Et filiæ*. Si legamus: *Et filiæ Tyri*, significabitur civitas, sive populus Tyri, quo modo dicimus, filia Babilonis, filia Hierusalem; si legamus: *Et filiæ*, significabuntur feminae civitatis Tyri; meminit autem feminarum potius quam virorum, quia sponsam alloquitur: solent enim ad reginam familiariter feminae accedere, quam ad regem viri. Sed sicut per sponsam non intelligimus hoc loco veram mulierem, sed Ecclesiam, quæ viros feminasque complectitur, sic etiam per filias Tyri intelliguntur omnes gentiles, sive masculi, sive feminae sint. Tyri vox hebraea, *צור* *tsor*, ambigua est: nam et robustum, sive potentem significare potest, et simul etiam civitatem, quæ dicitur Tyrus. Sed Septuaginta Interpretes Tyrum interpretati sunt, et eam interpretationem sentus est latinus Interpres; et omnes Patres græci et latini eam exponunt, excepto

S. Hieronymo in epist. ad *Principiam*, qui *filiam fortissimam* et legere maluit, et exponere. Porro Tyrus civitas erat gentium magna, et celebris, et in finibus terræ promissionis, et ideo a vicina civitate denominavit Propheta omnes gentiles. « In muneribus: » munera vocat oblationes, quæ gentiles conversi ad fidem obtulerunt in sedificationes, vel ornamenta ecclesiarum, in alimoniam pauperum, et similia opera bona. « Vultum tuum deprecabuntur: » S. Basilium, et quidam alii per vultum Sponsæ, intelligunt caput Ecclesiæ, id est, Christum; sed simplicior expositio est, ut per vultum Sponsæ, ipsa Ecclesia intelligatur: est enim phrasis hebraica, deprecari vultum aliqujus, pro eo quod est, deprecari aliquem, ut *1 Reg. xiii*: « Faciem Domini non placavi; » et *Psalm. cxvii*: « Præoccupemus faciem ejus in confessione; » et *Psalm. cxviii*: « Deprecatum sum faciem tuam. » Dicitur autem deprecari faciem, quia cum precamur aliquem, faciem ejus aspiciamus, et ad faciem tristitia vel hilaritate intelligimus, an ille sit nobis propitius vel iratus, quem precamur. « Omnes divites plebis. » Hæc est appositio, quasi dicat: Filiæ Tyriæ in muneribus vultum tuum deprecabuntur; non omnes in muneribus, sed divites tantum.

15. OMNIS GLORIA EJUS, FILLE REGIS, AB INTUS, IN FIMBRIIS AUREIS CIRCUMAMICTA VARIETATIBUS.

Quia sæpe David de pulchritudine et ornatu Sponsæ locutus est, ne quis forte putaret ea corporalia esse, occurrit hoc loco ejusmodi carnalibus cogitationibus, ac dicit: « Omnis gloria, » sive decoris faciei, sive pretiosarum vestium, hujus « Reginae, ab intus est, et si fimbriis aureis ornata, et circumamicta » dicitur variegata veste, ista omnia spiritalia sunt, interna sunt, in corde requirenda sunt. Hinc S. Petrus monet christianas mulieres, *1 Petr. iii*, ut ad similitudinem hujus Sponsæ ornatum interiorem adhibeant. « Quorum, » inquit, non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus; sed qui absconditus est cordis homo in incorruptibilitate quieti, et modesti spiritus. » Neque tamen reprehendendus est exterior cultus ecclesiarum in sacramentorum celebratione, in ornatu altarium, in sacris solemnitatibus: non enim hic agitur de materiali ecclesia, sed de hominibus, qui populus Dei, et Christi membra sunt, quorum præcipua pulchritudo et ornatu in virtutibus consistit, ut supra diximus; ex quibus tamen virtutibus nasci debent extrinsecus opera bona, « ut qui ea vident, glorificent Patrem nostrum, qui in cælis est, » ut *Salvator docet, Math. vi*. Porro per fimbrias aureas, nihil aptius intelligi posse videtur, quam ipsa charitas, quæ comparatur auro, quia pretiosissima et præstantissima virtutum omnium est; et similis fimbriis dici potest, quia sicut a fimbriis desunt vestimenta, et ab eisdem fimbriis fulciuntur, ita finis omnium

mandatorum et virtutum est charitas, et a charitate dependent omnia mandata, et ab eadem formantur, et perficiuntur omnes virtutes. Quid sit autem vestis variegata, supra diximus. De hac autem variegata veste loquitur videtur Apostolus, cum ait: « Induimini viscera misericordie, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, » etc., *Coloss. cap. iii*. Quod attinet ad verba, illud pronomen, *ejus*, non habetur nunc in hebraico, vel græco textu; tamen debet a S. Hieronymo in epist. ad *Principiam*, et in Commentario Psalmorum, tanquam ex versione Septuaginta, et legitur etiam a S. Augustino; et vox hebraica, si legatur cum puncto in ultima littera, significabit, *gloria ejus*. Verum tamen est, illud *ejus* esse referendum ad phrasim hebraicam, et secundum latinam phrasim redundare. Quod autem Sponsa dicatur filia regis, mirum esse non debet; nam sponsa filii regis, usitato dicitur *filiæ regis patris*, quia sponsus et sponsa sunt duo in carne una. Non ignoro in textu hebraico diversam esse interpunctionem a græca et latina interpunctione, sed non nullum curanda est interpunctio, quæ a Rabbiniis adjuncta est codici hebraico, et magis credendum est Septuaginta Interpretibus, quam omnibus Rabbiniis posterioribus.

16. ADDUCENTUR REGI VIRGINES POST EAM, PROXIMÆ EIUS APPARENTUR TIBI.

Quamvis unica sit sponsa Christi, eaque unice dilecta, id est, Ecclesia universalis, tamen post eam sunt etiam Christi sponsæ, præcipua quadam prerogativa præter cæteros fideles, ille animæ, quæ in carne virginitatem suam Deo voverunt, et ipsi soli placere studuerunt. De quibus dicit Apostolus, *1 Cor. vii*: « Qui sine uxore est, sollicitus est, quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo: qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, et divisus est; et mulier innupta, et virgo cogitat quæ Domini sunt, ut sit sancta corpore et spiritu: quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. » De his loquitur nunc Propheta, et virginitatem, quæ Christo virgini mirifice placet, quippe qui pascor inter lilia, his duobus versiculis commendat. « Adducuntur, inquit, regi Christo virgines post eam, » id est, post principalem sponam Ecclesiam, adducuntur etiam ad nuptialem thalamum sponsæ cælestis omnes illæ animæ, quæ virginitatem suam Deo dicarunt. « Proximæ ejus afferentur tibi, » id est, illæ virgines solæ afferentur tibi Sponso, quæ principali sponsæ tuæ Ecclesiæ proximæ fuerint, id est, quæ illi conjuncte, atque unitæ decerunt, quod dicitur, ut SS. Patres Basilium et Augustinum, et alii exponunt, ad hæreticos et schismaticos excludendos: virginitas enim extra Ecclesiam non habet sponsæ prerogativam. Et quoniam initio diximus, quæ in hoc Psalmo legimus de Sponsa, posse intelligi etiam de B. Maria matre Domini, quæ virginum

Regina jure appellatur: possumus etiam que sequuntur de illa exponere, ut sensus sit, adducendas esse ad Christum omnes veras virgines post eam, id est, post matrem Domini; et proximas ejus, id est, que illi per imitationem æternæ integritatis propinquarunt, afferendas esse ad nuptias ejusdem sponsi, et regis Christi.

17. AFFERENTUR IN LETITIA ET EXULTATIONE, ADDUCENTUR IN TEMPLUM REGIS.

Explicat gaudium tam multiplicitate nuptiarum: «Afferentur, inquit, in letitia et exultatione,» id est, afferentur virgines ad nuptias cum magno plausu et júbilo totius cœlestis Jerusalem. Fortasse etiam notatur hoc loco canticum illud, quod soli virginum choro in cœlesti regno cantare licet: de quo sic legitur in *Apoclyp.* cap. xiv: «Et cantabant quasi canticum novum ante sedem, et ante quatuor animalia, et seniores; et nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor milia, qui empti sunt de terra: hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati: virgines enim sunt, hi sequuntur Agnum quocumque ierit.» Felices anime, que sequuntur Agnum itinere virginali gradientem, et in letitia et exultatione dicunt canticum novum, ignotum videlicet antiquis Patribus, quod nemo alius dicere potest; et cum hoc júbilo adducuntur in templum Regis, id est, in cœlesti tabernaculum, quod et palatium propter magnificentiam, et templum propter sanctitatem dici potest.

18. PRO PATRIBUS TUIS NATI SUNT TIBI FILII, CONSTITUES EOS PRINCIPES SUPER OMNEM TERRAM.

Exposuit hæc Propheta dignitatem et ornamenta Sponsi et Sponse: nunc fructum nuptiarum exponit, dicens nascituram ex hoc matrimonio felicissimam prolem, que toti orbi terrarum imperatura sit. Dubium autem est, ad quem loquitur Propheta, ad Sponsum; an ad Sponsam: ad Sponsum loqui dicunt aliqui recentiores, ea ratione ducti, quod in hebræo illa pronomina, *tuis et tibi*, sint generis masculini; ad Sponsam autem hunc sermonem dirigi, docent SS. Patres, Basilium, Chrysostomum, Hieronymum, Augustinum, et cum his Euthymium in Commentariis. S. Hieronymus, in epist. ad Principiam, utroque modo exponi posse affirmat: quod quidem verum est; sed Patrum communis sententia preferenda est: neque repugnat huic sententia textus hebraicus, si puncta removeantur vel mutantur, ut periti facile intelligunt. Quoniam igitur monuerat Sponsam Propheta, ut oblivisceretur populi sui et domus patris sui, id est, majorum suorum; nunc eam consolatur promittens copiam filiorum loco patrum, quos reliquit, et quorum oblivisci jussa est; et simul, ut diximus, prædicat fructum nuptiarum Sponsi cœlestis et Ecclesie sponsæ felicissimum fore. «Pro patribus tuis nati sunt tibi filii,» id est, pro patribus, quos habuisti, et jam mortui

sunt, id est, pro Patriarchis, et Prophetis, et pro patribus, quos reliquisti in gentilitate, et quorum oblivisci jussa es, «nati sunt tibi filii,» id est, Apostoli, et Discipuli Christi, qui tantæ excellentiæ erunt, ut toti orbi leges dare possint; ideo «constitues eos principes super omnem terram.» Vere enim Apostoli, primi Ecclesie filii, toti orbi terrarum leges dederunt, quod nullus temporalis monarcha facere potuit. Nam, ut S. Joannes Chrysostomus notat, monarchæ Romanorum non poterunt Persis leges dare, neque Persæ Romanis; Apostoli vero, et Romanis, et Persis, et omnibus aliis gentibus leges dederunt. Et sicut in prima ætate Ecclesie, pro patribus Patriarchis, filios Apostolos habuit: ita etiam in sequenti ætate pro patribus Apostolis filios episcopos habet, qui si non singuli, omnes tamen principes sunt super omnem terram; et hoc modo pro successoribus episcoporum, semper Ecclesia pro patribus filios habet, quos in patrum sedibus et dignitate constituit.

19. MEMORES ERUNT NOMINIS TUI, DOMINE, IN OMNI GENERATIONE ET GENERATIONEM.

Concludit Psalmum, dicens spirituales has nuptias in Psalmo decantatas, et fructum nuptiarum, id est, nobilissimam prolem ex hoc sancto conubio nascituram, non alium finem habituram, nisi perpetuum Dei laudem. Nam, inquit, filii isti, qui patribus substituentur, et ipsi quoque patres filiorum evadent, «memores erunt nominis tui,» id est, cantabunt potentiam et gratiam tuam «in omni generatione et generationem.» In hebræo et græco codice habetur in singulari, *memor ero nominis tui*, et sic legunt græci Patres, et sic etiam habetur in plurimis Latinis codicibus manuscriptis; sed quoniam SS. Hieronymus et Augustinus in Commentariis legunt, *memores erunt nominis tui*, et Ecclesia in officio Ecclesiastico, cum festos dies Apostolorum celebrat, hos versiculos ita canit, non visum fuit expedire, ut in bibliis recognitis tempore Sixti V et Clementis VIII hic locus mutaretur, præsertim cum in sensu nulla sit diversitas. Qui enim legunt, *memor ero nominis tui*, volunt hoc dici a Propheta, qui pollicetur Deo, se omni tempore cantaturum Dei laudes ob tam ingentia beneficia humano generi præstita, que in hoc Psalmo explicata sunt. Ceterum, quia David moriturus erat, et non poterat ipse per se in omni generatione et generationem canere laudes Dei, dicunt illum significare voluisse se cantaturum per alios, qui sibi invicem succedentes usque ad mundi consummationem Psalmos istos cantaturi erant. Hæc autem expositio non est diversa a superiore; idem enim est dicere: *Ego memor ero nominis tui, et cantabo laudes tuas per memoriam, et linguam aliorum, qui sibi invicem succedent; et: Filii tui, qui sibi invicem succedent, memores erunt nominis tui, et has laudes tuas a me conscriptas perpetuo decantabunt.* Notat autem S. Joannes Chrysostomus, Davidem prophetam

præter alia multa, que prævidit et prædixit, hoc etiam de suorum carminum æternitate prævidisse et prædixisse, quod videlicet nullo unquam tempore ipsorum celebratio intermittenda esset; quam prophetiam impletam esse et quotidie impleri cernimus.

20. PROPTEREA POPULI CONFITESENTUR TIBI IN ÆTERNUM, ET IN SECULUM SECULI.

PSALMUS XLVI

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — 1. In finem, filiis Core, pro arcanis Psalmis.

2. Deus noster refugium et virtus: adjutor in tribulationibus, quas invenerunt nos nimis.
3. Propterea non timebimus dum turbabitur terra, et transferentur montes in cor maris.
4. Sonuerunt et turbatae sunt aquæ eorum; conturbati sunt montes in fortitudine ejus.
5. Fluminis impetus lætificat civitatem Dei; sanctificavit tabernaculum suum Altissimus.
6. Deus in medio ejus, non commovebitur: adjuvabit eam Deus mane diluculo.
7. Conturbatae sunt gentes, et inclinatae sunt regna: dedit vocem suam, mota est terra.
8. Dominus virtutum nobiscum, susceptor noster Deus Jacob.
9. Venite, et videte opera Domini, que posuit prodigia super terram: 10. Auferens bella usque ad finem terræ.
- Arctum conteret et confringet arma, et scuta comburent igni.
11. Vacate, et videte quoniam ego sum Deus; exaltabor in gentibus, et exaltabor in terra.
12. Quoniam virtutem nobiscum, susceptor noster Deus Jacob.

Argumentum. — Cum a maximis periculis in apparatu et molitionibus bellicis, vel obsidione etiam, ab exterioribus liberata esset Hierosolymorum urbs, et terra Israelitica pacata, hoc ingens beneficium celebrat hic Psalmus. Hanc liberationem esse eam que *Iam. xxvii* et *xxviii* narratur, interreionem pacis exercitus Assyriorum, cui præerat Sennacherib, tempore Esachie, dubitabit nemo, qui capita Isaiæ supradicta cum nostro Psalmo attente contulerit. Stropha tres: vers. 2-4, nobiscum Jova est, nil timeamus, quamvis perturbatur orbis; vers. 5-8, tumultuantur populi, corrumpunt regna; vers. 9-12, Jova belli finem facit, hostes in perniciem agit.

1. Præcentori, *carmen* Coraitarum, ad modum alamoth, canticum.
2. Deus nobis est refugium roburque; auxilium in angustiis repertus est valde (validum).
3. Propterea non timeamus dum mutatur terra, et dum moventur montes in corde (medio) maris (siti ac fundati).

Ex eo quod Apostoli, et eorum successores episcopi, semper memores futuri erunt nominis Domini, et laudes ejus cantaturi et prædicaturi, recte colligit Propheta id iam futurum esse, ut populi fideles ab episcopis instituti, confiteantur Domino laudes ejus «usque in æternum, et in seculum seculi,» in hac vita, et in futura: quamvis enim in patria cessant preces et lacrymæ, tamen laudatio et glorificatio non cessabunt.

V. s. n. Victori, filiorum Core, pro juvenutibus canticum.

- Deus nostra [h. nobis] spes et fortitudo, auxilium in tribulationibus inventus es validum. Ideo non timebimus cum fuerit translata terra, et concussi montes in cor maris, Sonantibus et tumentibus gurgitibus ejus, agitatibus in montibus in potentia ejus. SEMPER. Fluminis divisiones ejus lætificant civitatem Dei sancti, tabernacula Altissimi. Deus in medio ejus non commovebitur: auxiliabitur ei Deus in orto matutino. Conturbatae sunt gentes, concussa sunt regna: dedit vocem suam, prostrata est terra. Dominus exercituum nobiscum, protector noster Deus Jacob. SEMPER. Venite et videte opera Domini: quantas [h. quot] posuerit solitudines in terra. Compscit bella usque ad extremum terræ, arcum confringet, et concidet hastam [al. hastas]: plaustra comburent igni. Cessate et cognoscite quoniam ego sum Deus; exaltabor in gentibus, exaltabor in terra. Dominus exercituum nobiscum: fortitudo nostra [h. susceptor noster], Deus Jacob. SEMPER.

4. Fremant, exarsuent aquæ ejus (maris),
tremiscent montes in fastu (elatione fluctuum) ejus.
5. Flumen, rivi ejus lætitia afficiunt civitatem Dei,
locum sacrum habitationum Altissimi.
6. Deus in medio ejus est, non ea nutat;
adjuvat eam Deus appetente mane (cito).
7. Fremunt gentes, nutant regna:
edit voce sua tonitru Jova, dissolvitur statim terra (pavore).
8. Jova exercituum nobiscum est,
refugium nobis est Deus Jacobi.
9. Agite, contemplamini facinora Jovæ,
qui efficit vastitates (alii, stupenda) in terra;
10. Qui cessare facit bella usque ad fines terræ,
arcum confringit et præcidit hastam,
currus comburit igne.
11. « Desistite, et agnoscite, quia ego sum Deus,
emineo inter gentes, emineo in terra. »
12. Jova exercituum nobiscum est,
refugium nobis Deus Jacobi.

NOTE.

Vers. 1. *Altameth*, instrumentum ita dictum, i. e. fidium acutissimi toni: conf. I Paral. xv, 20: ita Rosenmullerus et Maurer. Gesenius vero et Hengstenberg vertunt, *super virginibus*, id est, ad eum modum, qui puellarum est, acutissimum puta. — Vers. 2. *Angustis*: post hanc vocem in hebr. subaudiendum relativum *וְכֵן* existimavit Alexandrinus. — Vers. 3. Hæ mutationes motusque non sunt tam physice, quam figuratæ et morales. — Vers. 5. Ingentibus illis republicarum subversionibus, quas conceitatis maris aestibus comparaverat, jam opponit Hierosolymorum tranquillam lætamque, Deo præside, securitatem, quam rivis confert leniter fluentibus. Argutari Rosenmullero videntur, qui aquas *Siloe* (Isai. viii, 6) hæc verbis respici existimant. Secundi membri sensus: in quo Altissimus habitat. — Vers. 6. *Appetente*: gall. *dès la pointe de matin*. — Vers. 8. *Refugium*; alii, *arc*. — Vers. 11. Jova populos tumultuantes alloquitur. *Desistite*, me meosque justos impugnare. Alii, *remittite*, scilicet conatus.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS XLV.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

In finem filius Core pro arcanis.

Recentiores interpretes nonnulli Psalmum hunc scriptum esse volunt in gratiarum actionem, pro victoria Davida ab inimicis suis Dei auxilio reportata; sed mirum est nulli veterum Patrum venisse in mentem quomodocumque argumentum. Nam S. Ambrosius, S. Hieronymus, S. Augustinus, S. Basilus, S. Joannes Chrysostomus, Theodoratus et Euthymius magno consensu docent Psalmum esse intelligentem de liberatione Ecclesie christianæ a persecutionibus infidelium. Et confirmari potest hæc explicatio ex titulo Psalmi; illud enim, *pro arcanis*, satis aperte demonstrat Prophetam non loqui de re præterita, sed de futura et ejusmodi, ut tempore Davidis occultissima esset, et nominis Deo revelante scribi posse. Igitur Psalmus præsens recte subjungitur Psalmo superiori: in illo enim prædicta est Ecclesie exaltatio ob nuptias spirituales cum Rege Christo Domino; in hoc autem prædicatur persecutio, et liberatio a persecutione; quæ liberatio potissimum futura est, ut S. Basilus arbitratur, in consummatione sæculi.

EXPLICATIO PSALMI.

1. DEUS NOSTER, REFUGIUM ET VIRTUS: ADJUTOR IN TRIBULATIONIBUS, QUÆ INVENERUNT NOS NIMIS.

Milles Christi non minus vincunt fugiendo tentationes, quam tolerando. Quando fugiendum est, Deus refugium tutissimum est; quando tolerandum est, Deus virtus, et fortitudo est: utroque autem tempore « adjutor est in tribulationibus: nam et adjuvat præbendo refugium, et adjuvat præstando victoriam. Illud autem, *quæ invenerunt nos nimis*, significat tribulationes gravissimas fuisse, quæ initio exorta sunt adversus Ecclesiam, et repente ac inopinato irruisse: nam, ut legitur in *Actis Apost.* cap. ii et iii, post ascensionem Domini, et adventum Spiritus Sancti, Ecclesia edificabatur et crescebat in Jerusalem magna cum pace et tranquillitate. « Quotidie, inquit S. Lucas, perdurantes unanimiter in templo, et frangentes circa domos panes, sumebant cibum cum exultatione et simplicitate cordis, collaudantes Deum, et habentes gratiam ad omnem plebem, et Dominus augebat, qui salvi fierent quotidie in idipsum. » Sed paulo post cepit vehementissima persecutio, flagellatis Apostolis, Stephano lapidato, et omnibus discipulis dispersis, præter Apostolos. In hebræo textu legitur: *Adjutor in tribulationibus inventus est nimis*, id est, Deus in tribulationibus inventus est auxiliator valde potens. Uterque sensus optimus est; sed quod attinet ad veritatem lectionis, adhærendum est Septuaginta Interpretibus, qui sine dubio vocem illam hebraicam, מְצִיָּאָה *mitsah*, paulo aliter legerunt; alioquin nunquam vertissent *invenerunt*, nisi valde imperitii fuissent. Notat S. Basilus multos habere in ore versiculi hujus verba: « Deus refugium nostrum et virtus, » sed paucissimos ex vero affectu ista pronuntiare, quod inde colligitur, quoniam ad superandas tribulationes tanto ardore confugiunt ad humana præsidia, vel etiam ad artes diabolicas, quasi Dei auxilium pro nihilo haberent. Contra autem S. David ideo dicit: « Deus noster, refugium et virtus, » quia parum omnino in hominum robore, vel armis, vel industria, confidebat.

2. PROPTEREA NON TIMEBIMUS, DUM TURBANTUR TERRA, ET TRANSFERENTUR MONTES IN COR MARIS.

3. SONUERUNT, ET TURBATE SUNT AQUÆ EORUM: CONTURBATI SUNT MONTES IN FORTITUDINE NUIS.

Hi duo versiculi obscurissimi sunt, sed nos SS. Patres Basilium et Chrysostomum sequimur. Igitur ex eo quod dixit populus Dei: « Deus, refugium nostrum et virtus, » concludit se impavidum fore, etiam si terra et mare arsum ac

deorsum moveantur, et sedes suas horribili cum sonitu mutant. « Propterea, inquit populus Dei, non timebimus, dum turbabitur terra, » id est, dum forte turbabitur terra, sive, etiam si maxime turbetur terra, « et transferentur montes in cor maris, » id est, etiam ipsi montes, qui a Deo fundati et radicati videntur, ut immobiles esse censeantur, agitentur, et fluctuent, et in profundum mare præcipitentur, id est, sicut ita sit, si ista fiænt, « non timebimus, » quia Deus omnipotens refugium nostrum et virtus nostra est. « Sonuerunt, et turbate sunt aquæ eorum, » id est, non timebimus, etiam si ex translatione montium in cor maris, resonent et turbentur aquæ maris. Dicit autem *eorum*, id est marium, quia ubi nos habemus, in *cor maris*, in textu hebraico et greco est, in *corda marium*; noster autem interpres mutavit numerum multitudinis in numerum singularem in voce *maris*, et reliquit numerum multitudinis in pronome *eorum*, et inde nata est obscuritas. « Et conturbati sunt montes, » id est, etiam ipsi montes translati de terra in mare conturbentur, amissa videlicet stabilitate sua, in fortitudine ejus, in potentia, et robore Dei. Deus enim est, qui solus potest conturbare terram, et transferre montes in cor maris, et ipsum mare, montesque tremefacere, juxta illud *Psalm.* LXXVI, 17: « Viderunt æquæ, Deus, et timerunt, et turbate sunt abyssus. » Et *Psalm.* ciii: « Qui respicit terram, et facit eam tremere; » et *Isai.* LI: « Ego sum Dominus Deus tuus, qui conturbo mare, et intumescunt fluctus ejus. » Itaque in his versiculis declaratur maxima fiducia populi Dei, qui non timebit, etiam si mundus ruat; et simul insinuat maxima Dei potestas, qui potest elementa omnia conturbare et movere: sicut revera conturbabit et movebit in consummatione sæculi, quando « erunt terre motus maximi per loca, et præ confusione sonitus maris et fluctuum arescent homines præ timore, » *Luc.* XXI; et tunc populus Dei non solum non timebit, sed aspiciet, et « levabit caput suum, » ut in Evangelio dicitur, « quoniam appropinquabit redemptio ejus, » *Math.* XXIV. Possunt hæc omnia figurate intelligi, ut per terram intelligantur homines terreni; per montes vero, non solum « erreni, sed etiam potentes et superbi, quales erant reges magni, Ecclesie inimici; per mare autem, amaritudinem tribulationis et penarum, quibus in novissima die involventur omnes impii. Itaque turbabitur terra, quando « impii terre amatores turbabuntur timore horribili, » ut dicitur *Sap. v*; « et montes transferentur in cor maris, » quando magni quondam reges qui Ecclesiam persequabantur, demergentur in profundum abyssi; et tunc sonabunt, et turbabuntur aquæ marium, quando futura ultima tribulatio horrendum in modum turbabit impios, et reges eorum, in fortitudine Dei, quoniam

tunc apparebit quanta sit potestas iræ Dei in peccatores.

4. FLUMINIS IMPETUS LETIFICAT CIVITATEM DEI, SANCTIFICAVIT TABERNACULUM SUUM ALTISSIMUS.

5. DEUS IN MEDIO EJUS NON COMMOVEBITUR, ADJUVABIT EAM DEUS MANE DILUCULIO.

Ostendit nunc quare non timebit populus Dei, quando turbabitur terra, et montes transferentur in cor maris; et rationem esse dicit, quoniam pro amaritudinis abundantia, quæ turbabit impios, dabitur Ecclesie abundantia voluptatis, quæ eam letificabit; et pro instabilitate montium, qui transferentur in cor maris, dabitur Ecclesie stabilitas perpetua, quia Deus erit in medio ejus. «Fluminis, inquit, impetus letificat civitatem Dei,» id est, non timebit populus Dei, quando turbabitur terra, quia non irruent in Ecclesiam fluctus maris amari; sed fluminis aquæ dulces et claræ magno impetu, magna videlicet copia, et abundantia voluptatis letificabunt eam. In hebræo habetur, נהר פלגיו נהר פלגיו nahar pelagav, fluminis rivus, sive divisiones, pro eo quod nos habemus ex greco, fluminis impetus; sed non sunt contraria; nam rivus aquarum possunt et cum impetu, et sine impetu fluere: voluerunt autem Septuaginta Interpretes declarare rivus illos non remissis et tenuiter fluere, sed cum magna plenitudine et impetu, ad significandam vehementiam dulcedinis, quæ redundat in civitate Dei; sicut in alio Psalm. xxv, dicitur: «Torrente voluptatis tuæ potabis eos.» Addit Propheta: «Sanctificavit tabernaculum suum Altissimus,» quasi dicat: Ideo letificat civitatem suam Deus, quia eam eligit, et sanctificavit in tabernaculum sibi, earque esse voluit propriam suam habitationem, juxta illud Apocalyp. xxi: «Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit cum eis, et ipsi populus ejus erunt.» Deus in medio ejus, non commovebitur; hoc opponitur instabilitati terræ et montium, quasi dicat: Non timebit civitas Dei, ne forte transferatur in cor maris: nam

«Deus est in medio ejus,» id est, Deus non recedit ab eis, sed presentissimus illi adest, utpote «in medio montium,» in corde ejus, et ideo ista civitas non commovebitur, sed æterna stabilitate solidabitur. Et concludit ostendens, unde et quando ista erunt, dicens: «Adjuvabit eam Deus mane diluculo,» id est, lætitia et stabilitas dabuntur civitati Dei, quoniam Deus adjuvabit eam in exortu dicit, id est, incipiente die felicitatis æternæ. Scriptura enim comparat infidelitatis tempus tenebris noctis, tempus fidei auroræ, visionem Dei claritati diei. B. Paulus ad Rom. xiii: «Nox præcessit, dies autem appropinquavit.» Et B. Petrus in II Epist. cap. 1: «Iabetis firmiorem prophetieum sermonem, cui beneficiis attendentes quasi luceræ lucenti in caliginoso loco, donec dies illucescat, et lucifer oriatur in cordibus vestris.» Et Sponsa in Cantic. cap. II: «Donec asperit dies, et inclinentur umbre.» Et propheta Malachias

cap. iv: «Vobis timentibus nomen meum orietur Sol justitiæ.» Et cum hac sententia satis apte coheret antiqua lectio, quam habet S. Augustinus, et cujus meminit S. Ambrosius, et quam amplectitur Ecclesia in officio Ecclesiastico: «Adjuvabit eam Deus vultu suo,» id est, adjuvabit eam adjuvatio omnium maximo et potentissimo, quando ostendet ei vultum suum, quod tunc erit, quando Sol justitiæ manifeste se illi ostendet, et inchoabit diem illum ab initio mundi a Sanctis omnibus desideratum et expectatum; de quo dicit Apostolus: «Scio cui credidi, et certus sum, quia potens est depositum meum servare in illum diem,» II Timoth. I.

6. CONTURBATE SUNT GENTES, ET INCLINATA SUNT REGNA: DEDIT VOCEM SUAM, MOTA EST TERRA.

Predicit verbis propriis quod figuratis ante prædixerat, destructionem videlicet inimicorum Ecclesie, unde pax universalis et perpetua consequetur. Quod igitur antea dixerat de terra et montibus, nunc dicit apertius de gentibus et regnis. «Conturbate sunt, inquit, gentes,» quia propinquatur interitus earum; et «inclinata sunt regna,» id est, dejecta ab altitudine sua, et usque ad terram prostrata. «Dedit vocem suam,» Deus videlicet intonuit de caelo, et «mota est terra,» id est, contremuit, vel liquefacta et desolata est terra: nam vox hebraica נהג, hignescere et dissolvi est. Quod autem hic dicitur de regnorum terrenorum destructione, prædictum fuit claris a Daniele cap. II, ubi dicitur: «Regnum Christi consumpturum omnia regna, et ipsum mansurum in æternum;» et explicatum fuit ab Apostolo, I Cor. xv, illis verbis: «Deinde dies, cum tradiderit regnum Dei, et Patri, cum evacuaverit omnem principatum, et potestatem, et virtutem.»

7. DOMINUS VIRTUTUM NOBISCUM, SUSCEPTOR NOSTER DEUS JACOB.

In his omnibus ruinis gentium et regnorum non timebit populus Dei, quoniam dicere poterit: «Dominus virtutum,» id est exercituum, «nobiscum est, susceptor noster,» id est, qui nos tuendos suscepit, «Deus Jacob» est. Dicitur autem, Dominus virtutum, id est exercituum, quoniam omnes angeli, qui plurimi et potentissimi sunt, ad nutum illi obediunt, juxta illud Psalm. cii: «Potentes virtute facientes verbum illius.» Nec solum angeli sunt milites Dei, sed omnes omnino res create: nam «ignis, grandis, nix, glacies, spiritus procellarum faciunt verbum ejus,» ut dicitur in Palm. cxlvii, et ut dicitur in Psalm. cxviii: «Omnia servant ei.» Itaque duo argumenta proponuntur in hoc versiculo, quibus apertissime demonstratur posse, ac debere populum Dei nihil timere: primum est, quia Dominus potentissimus, cui omnia militant, hujus populi adiutor est, Alterum, quia hic idem Dominus non solum potest,

sed etiam vult populum suum juvare, cum dicitur: «Deus Jacob, id est, Deus populi hujus, qui dicitur Jacob a patriarcha illo sancto, et Dei amicissimo, ex cujus progenie carnem sumere dignatus est.»

8. VENITE, ET VIDETE OPERA DOMINI, QUÆ POSUIT PRODIGIA SUPER TERRAM, AUFERENS BELLA USQUE AD FINEM TERRÆ.

Hortatur omnes gentes, ut cogitent mirabilia opera Dei, atque illud in primis, quod erit in novissimo tempore, quando sublati omnibus inimicis, vel potius subjectis omnibus sub scabellum pedum Christi, finis erit omnium bellorum, et solus regnabit Deus, nullo amplius resistente, vel rebellante. Quod regnum expectamus et petimus, cum quotidie dicimus in oratione Dominica: «Advénit regnum tuum.» Venite, inquit, et videte, id est, accedite pro fidem, et mentis oculis contemplantini, et considerate «opera Domini, quæ posuit prodigia super terram,» id est, considerate opera, quæ Deus ponet (nam præteritum ponitur hic pro futuro more prophetico) super terram, tam admiranda, et stupenda, ut prodigia nominari possint. Ponet autem hæc prodigia «auferens bella usque ad finem terræ;» verè enim mirabile est, potuisse ex tota terra usque ad ultimos ejus fines auferri bella, et ita auferri, ut in æternum renovari non possint. Ex hebræo S. Hieronymus vertit, quantas posuerit desolationes in terra, pro eo quod nos legitimus, quæ posuit prodigia super terram: et sensus idem est; nam ex desolatione totius terræ translatis justis in cælum, et detrusis impiis in infernum, orietur cessatio bellorum in universa terra. Verbum tamen hebraicum שמתה shamath utrumque significat, desolationes et admirationes, sive prodigia: nam vox שמתה shamath significat admirari et desolari; proinde Septuaginta Interpretes recte verterunt prodigia, cum vox hebraica id significet, quamvis etiam desolationes significare possit.

9. ARCUM CONTERET, ET CONFINGET ARMA, ET SCUTA COMBURET IGNI.

Declarat quod dixit, auferens bella; ac dicit id futurum esse, quia Dominus destruet omnia arma, tam quibus usus est in feriendo, quales sunt arcus et lanceæ, quam quibus utuntur milites ad sui defensionem, qualia sunt scuta: sine armis autem bella geri non possunt. In hebræo pro voce arma, habetur in specie חנית chanith, hasta, sive lancea; sed Septuaginta maluerunt vertere arma, quia sine dubio Propheta nomine arcus et lanceæ significare voluit omnia arma offensiva; itaque sensus est, arcum conteret, et confringet reliqua arma. Pro voce vero scuta, est in hebræo currus, et quidem sensus est idem, quia et scuta et currus militares, et omnia similia instrumenta belli cremanda prædicantur: tamen sciendum est, vocem hebraicam חנית hagalah significare currus,

quia currus rotundi sunt; proprie enim vox illa rotunditatem significat. Quoniam igitur scuta etiam rotunda sunt, et melius conjungitur scuta cum lanceis et arcibus, quam currus, ideo Septuaginta prudenter verterunt scuta. Hos duos versiculos aliqui exponunt de pace temporali, quæ fuit tempore Augusti, vel Constantini; sed longe melius conveniunt in æternum pacem, quæ erit in fine sæculi, quando Ecclesia desinet esse militans, et incipiet esse triumphans, omnibus videlicet hostibus undique debellatis.

10. VACATE, ET VIDETE, QUONIAM EGO SUM DEUS; ET EXALTABOR IN GENTIBUS, ET EXALTABOR IN TERRA.

Dixerat paulo ante Propheta: «Venite, et videte opera Domini.» Nunc ut ostendat quomodo venire oporteat, si quis opera Domini intelligere velit, dicit: «Vacate, et videte,» ac, ut magis persuadeat, inducit Deum ipsum loquentem et exhortantem: «Vacate, et videte, quoniam ego sum Deus.» Nam contemplatio rerum divinarum requirit animum liberum a tumultu perturbationum secularium; radix autem omnium perturbationum est cupiditas: ex desiderio enim divitiarum, deliciarum, honorum, et simularum rerum, oriuntur occupationes molestissimæ, quæ nullam omnino quietem homini sine affecto relinquunt. Hinc Hieremias de viro contemplativo dicit: «Sedebit solitarius, et tacebit, quoniam levavit se supra se,» Thren. iii; et Dominus præcipit, Math. vi: «Tu autem cum oraveris, intra in cubiculum tuum, et clauso ostio ora Patrem tuum.» Quid sit enim, clauso ostio, Patrem orare, exemplo suo nos docuit, qui ut plurimum oraturus ascendebat in montes, et solus orabat, remotus videlicet ab omni strepitu curarum et negotiorum. Sed, ut diximus, præcipua vacatio debet esse concupiscentia rerum terrenarum: nam qui nihil desiderat eorum, quæ videntur, etiam si multum occupetur in auxilio proximorum, facile colliget animum, cum voluerit, et vacabit, et videbit, quoniam Dominus ipse solus est Deus, ipse principium et finis, ipse spes tota fidelium in terris, et vera felicitas eorum in cælis. Nam et David occupatissimus erat in regno administrando, et S. Gregorius (ut etiam plurimi alii S. Pontifices) in administrando pontificatu; et tamen altissimis contemplationibus suspendebantur, eo quod alas mentis a luto concupiscentiæ liberæ gererent. Ipse etiam Apostolus sollicitudine omnium Ecclesiarum premebatur, et labore manuum ad victum querendum exercebatur; et tamen quia a desideriis secularibus liberissimus erat, non solum vacabat, et videbat, sed etiam usque ad tertium celum rapiebat, et audiebat arcana verba, quæ non nota homini loqui. Contra vero multi sunt homines otiosi, quod attinet ad occupationes negotiorum; sed quia carnales sunt, et secularibus desideriis implicati, Deo vacare non norunt. At igitur: «Vacate,» id est, otium sanctum querite, et animum

porum et tranquillum affecto, et videte attentissime cogitantes, « quoniam ego sum Deus, » id est, ego sum Deus solus, et nulla res creata, quamvis magna et sublimis videatur, est Deus, ego solus sum, id quod est; ego solus, « ex quo omnia, per quem omnia, et in quo omnia, » Rom. xi; ego solus, sine quo nihil potestis, et nihil estis, et in quo omnia potestis, et vere estis. « Exaltabor in gentibus, et exaltabor in terra, » id est, ego cum mirabilia fecero, que supra dicta sunt, apparebo sublimis coram omnibus gentibus, et coram omni orbe terrarum, ita ut omne genu flectatur, coelestium, terrestrium et infernorum. Nam in fine sæculi nullus omnino erit, qui Deum contemnere audeat; sed omnes vel volentes, vel inviti agnoscent supremum ejus imperium, illique subicientur. S. Basilus et aliqui alii mystice interpretantur hanc exaltationem de exaltatione Christi in cruce, ut sensus sit: « Vacate, et videte, quoniam ego, » qui homo esse videor, sicut homines cæteri, vere tamen « sum Deus, et exaltabor inter gentes, et in terra, » suspensus in cruce ad ignominiam et supplicium, in

oculis impiorum. Vere autem per hanc ipsam crucem exaltabor in omnibus gentibus, et in omni terra, quia omnia traham ad me ipsum, et jugo fidei, atque obedientie meæ, ipsi etiam summi reges cum populis colla subtrahent. In hebræo est, *cessate et videte*, quod potest intelligi de cessatione a negotiis et desit aris sæcularibus, ut diximus, et eam litteralem, et propriam expositionem esse censemus: tamen non est improbanda sententia illorum qui volunt, in his verbis exhortationem contineri ad impios, ut sensus sit: Cum ea futura sint, que sunt paulo ante explicata, *cessate jam tandem a peccato infidelitatis, et a persecutionibus piorum; et videte oculis fidei, quoniam ego sum Deus, et idola vestra non sunt dii; ego enim solus in fine sæculi exaltabor in gentibus, et in omni terra.*

11. DOMINUS VIRTUTEM NOBISCUM, SUSCEPTOR NOSTER DEUS JACOB.

Concludit Psalmum repetitione versus septimi, ut affectum piorum, exhortatione illa Dei, rursus excitatum et renovatum fuisse demonstret.

PSALMUS XLVII

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — 1. *In finem, pro filiis Core Psalmus.*

2. Omnes gentes, plaudite manibus: jubilate Deo in voce exultationis.

3. Quoniam Dominus excelsus, terribilis: rex magnus super omnem terram.

4. Subjecit populos nobis, et gentes sub pedibus nostris.

5. Elegit nobis hæreditatem suam, speciem Jacob quam dilexit.

6. Ascendit Deus in jubilo, et Dominus in voce tubæ.

7. Psallite Deo nostro, psallite; psallite regi nostro, psallite.

8. Quoniam rex omnis terræ Deus: psallite sapienter.

Regnabit Deus super gentes; Deus sedet super sedem sanctam suam.

10. Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham: quoniam dii fortes terræ vehementer elevati sunt.

Argumentum. — Eadem occasione, qua superior, compositus fuisse videtur hic Psalmus. Juxta Rosenmullerum, a Coraita aliquo Salomonica templi consecrationi accantatus fuit. Juxta Bengensberg hoc carmen respicit que II Chron. xi, 11 narratur. Cf. II Chron. xi, 19, et ibid. xi, 26 cum Ps. xlvii, 6. Messie in sensu mystico convenit. Strophe dux: vers. 2-5, laudate Jovam, qui subjectis imperio nostro populis hanc nobis terram possidendam dedit. vers. 6-10, laudate Jovam, qui suo populo adjungit exteros.

V. s. h. *Victori, filiorum Core canticum [A. psalmus].*

Omnes populi [al. *gentes*], plaudite manibus: jubilate Deo in voce laudis.

Quoniam Dominus [al. *Deus*] altissimus terribilis: rex magnus super omnem terram.

Congregavit populos subter nos, et tribus [h. *plebes*] sub pedibus nostris.

Elegit nobis hæreditatem nostram: gloriam [h. *superbiam*] Jacob quam dilexit. SEMPER.

Ascendit Deus in jubilo: Dominus [al. *Deus*] in voce buccinæ.

Canite [h. *psallite*] Deo, canite [h. *psallite*]; canite [h. *psallite*] regi nostro, canite [h. *psallite*].

Quia rex universæ terræ Deus: canite [h. *psallite*] erudite.

Regnavit Deus super gentes: Deus sedet super thronum sanctum suum.

Principes populorum congregati sunt, populus Dei Abraham: quoniam dii, scuta terræ, vehementer elevata [al. *elevati*] sunt.

PSALMUS XLVI.

1. Præcentori, Coraitarum carmen.

2. Omnes populi, plaudite manibus; jubilate Deo voce exultabunda.

3. Nam Jova, altissimus, terribilis est, rex magnus super omnem terram.

4. Ducit (subjicit) populos subter nos, et nationes subter pedes nostros.

5. Elegit nobis hæreditatem nostram (Canaan) decus Jacobi, quem diligit.

6. Ascendit Deus cum clamore keto, Jova cum clangore tubæ.

7. Canite Deum, canite! canite regi nostro, canite!

8. Nam rex est omnis terræ Deus, canite carmen.

9. Regnat Deus super gentes, Deus sedet in solio suo sancto.

10. Principes populorum congregantur, (ut omnes pariter fiant) populus Dei Abraham; Nam Dei sunt clypei terræ: exaltatus est plurimum Jova.

NOTÆ.

Vers. 5. *Elegit hæreditatem*, i. e. dedit hæreditatem electam. — Vers. 6. *Ascendit*, in Sionem arcem, sicut multi; Crelier: in eodum. — Vers. 8. *Carmen*, puta arte nulla elaboratum: ita multi: cf. Ps. xiv, 1. — Vers. 10. *Ante am* multi st. audiunt *im*, eodem sensu: *cum populo Dei*, etc., ut sint unus populus. *Clypei* a defendendo principes vocantur et Hos. iv, 48. *Dei sunt*, Deo subjiiciuntur. Pro *am* Alexandrinus legit *im*.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS XLVI.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

In finem pro filiis Core Psalmus.

Titulus nihil continet novi, sed de argumento questio esse potest: non enim desunt ex recentioribus, qui Psalmum ad litteram exponendum esse censent de asportatione arcæ federis in montem Sion a Davide. Movetur autem ea ratione, quod sicut in hoc Psalmo scriptum est: « Ascendit Deus in jubilo, et Dominus in voce tubæ; » ita scriptum sit II Reg. vi: « Ducebant arcam Testamenti Domini in jubilo, et in clangore buccinæ; » et pro verbo *ducebant*, in hebræo est מָלְכָה מַלְכָה, id est, *ascendere fecerunt*. Cæterum SS. Patres, ut Chrysothomus, Hieronymus, Augustinus, et cum eis Theodoretus et Euthymius, nullam arcæ mentionem fecerunt, et simpliciter totum Psalmum de victoria et ascensione Christi posuerunt. Eorum sententia nobis sequenda esse videtur, tum propter ipsorum auctoritatem, tum quia si de sola arcæ asportatione ad litteram ageretur, non esset opus omnes gentes ad lætitiâ invitare; neque similia sunt, que dicuntur in II lib. Reg. cap. vi, ita que dicuntur in hoc Psalmo: ibi enim dicitur: « Ascendere fecerunt arcam; » hic dicitur: « Ascendit Deus; » et rursus repetitur, « et Dominus in voce tubæ; » sunt autem valde diversa, « ascendere fecerunt arcam, » et « ascendit Deus; » illud enim recte redditum est per verbum *ducebant*, quod proprie convenit arcæ lignæ, que non movetur nisi ab alio deferatur; at *ascendit Deus* ad eum refertur, qui propria virtute sursum abiit.